

133. Ungleres mosteles, panadissos i abelleroleres (Santanyí)
Informador: Jaume Obrador i Bonet
Edat: 51 anys
Transcriptors: J. Veny, L. Pons
Enquestador: J. Veny
Data: 22 juliol 1964

Ungleres, mosteles, panadissos i abelleroleres

(Santanyí)

əf'ɔ̃ | n,ɔ̃ltroz li d'əjm | ,um pənəð'is || ɔ̃ | təmbe ,a un ,altrə k̃ə sə d'ivən |
 un'eros || un'eros k̃ə k̃əmjv,iən s' unglə || λəvɔ̃ | pəl lo: zənər'al | si s'
 əŋkl'ɔ̃vən | ə:r d'it | ən d'uəs | ən dos k,ɔ̃sos f'ɔ̃rs | ɔ̃ mb ,un də f,ɔ̃rt i un də
 fl'uf | pər'ɔ̃ | f,ə un k'ɔ̃,p || i k,ɔ̃n k,ə k,'e | sə sən k,ə,ədə λə ð'ins | tən̄k̃,ədə ɔ̃
 no s,e kən sə k'edə | sə kusti,ɔ̃ s k̃ ək̃,el k'ɔ̃p | li v,e um məlurəm,ent i li d'ivən
 | 'unə most,ələ || t,ɔ̃f'nə n'əx̄rə | s ,un̄glə t,ɔ̃f'nə n'əx̄rə | saps? | i: kəmjv,iən s'
 'un̄glə | zə w kr,ə tsi lə kəmjv,iən | r'iβə' əz əz ð'i | k,ɔ̃n k̃ə s ,un̄glə kr'ef | i əλɔ̃
 r,iβə surt'i | s əskl'atə: | i s ɔ̃ r d'i | s əs,ək̃ə j sə d'iw | unə most'ələ || əs
 pənəd,isos s'urtən | ə sə p'ar də dəd,in də sə m'ə | dəd'ins || p,ɔ̃t əs'ə | k̃ə
 d,əjən əz n,ɔ̃stroz v'ejs' | un̄ k'ə'əl' əmmələ'it | əs k'ə'əl' əmmələ'it | əs k̃ə no l sə
 s,ɔ̃lən f'e | əs k̃,i no f,əmj f'əjnə | mə kompr'ən? | əl sə s,ɔ̃ləmj f,e tot ək̃,estə
 z'en | k̃ə f,əjə f'əjnə | k̃ə k̃əv,əvə ɔ̃ pi'k̃'avə | m,ez əz k̃i pi'k̃'avən || sə p'el' d'ə
 d,iən sə m'a | si lə tən,iən s'ə'k̃ə | sə f,əjə un̄ kriv'e'əs | əλ,ɔ̃: də t'an də: sə tok̃,ə
 ə' m,anek̃ rust'ɪd' də t,an də p'e'j'a | sə f,əjə un̄ kriv'e'əl | λəv,ɔ̃ təmb'e | ə sə p,art
 | k̃ə ʃif,əvən ər m'anek̃ | də s'əjnəl ,erə λə 'on | 'ɔ̃ s | əλ,ə von sə k'ən t,ɔ̃nə
 d'urə | i sə p,el to'nə ð'urə | i sə d,iw k'ə'əl' | əλ,ə sə p,art əλ,ə on r,osə mes
 f'ɔ̃rt | k,ɔ̃m əstrəjən,ən sə m'a | k̃ə ʃ'afə əz m,aneg də s'əjnə | əλ,ə on t,ɔ̃k̃ə
 mes f,ɔ̃r sə fən̄ k'ə'əs | p,ər̄k̃ə no t,ɔ̃k̃ə n əz m'anek̃ | pər t,ot i ʃw'al | ə: t'ɔ̃kən
 (...) sə d,ivən̄ k'ə'əs | əkej k'ə'əs k̃ə' təmb'e | ,antəz də fers,ə k'ə'əl' | un̄ k̃ə t,engə
 sə' mən̄ f'inəs | sə pel f'inə | sə p,ɔ̃ pfe b'ɔ̃fiʃəs || d ək̃,estəz b'ɔ̃fiʃəs || 'unəs |
 s əskl,atən də pər ,elə' mət'efəs | i s ,altrə lə ts,an də forəð'a | k̃ə no t'e | no
 v,e iŋfləməs'j'o | pər,ɔ̃ ðə və'ʃ,ədə ts'i || i ve s,ə un̄ k'ə'əl' əmmə | i λəv,ɔ̃ ve s,ə
 z,ə un̄ k'ə'əl' əmmələ'it | dir'iəm | z,ɔ̃ ðon ək̃,əst əsplik̃əs'j'o p,ər̄k̃ə lə kr,ə'k̃ə z
 ə'f'i | pər'ɔ̃ | əs k̃,ə'əl' əz əλ,ə on t,ɔ̃k̃ən d'u | i ve s k̃,ə'əl' əmmələ'it || ,arə b'e | d
 ək̃,ə' k̃,ə'əl' əmmələ'it | təmbe p,ɔ̃p pəsə s'ə | ,um pənəð'is || k̃ə z,ə z un̄ ,altrə
 k'ɔ̃zə | pər'ɔ̃ | pur,iə s'ə | k̃ə f,os tsə mət'efə | i n,ɔ̃ltros krə'ʃ'esej̄ k̃ə: | di'ʃ,əm
 estə p,ar zen trəβə'əð,orə j pəz'əzə | kr,əvən̄ k̃ə əz m,ol difər'ent | un̄ k̃,ə'əl'
 əmmələ, it k̃ə ,um pənəð'is || <1> moz ,əm olvid'at | k,ɔ̃m pəll,əvən də pəs k'ɔ̃l
 | <2> d ək̃,estəz iŋfləməs'i'ons | k̃ə də və'ʃ,ədəz ,an surt'iidəs | ə ðəm,unt əs
 klot,el ək̃'i | k̃ə əf,ɔ̃ sə ð,iw əs klot'e'əl | s,urt un̄ iŋfləməs'i'o | k̃ə: | r'iβə | ə

<1> Enquestador: «Molt bé».

<2> Enquestador: «Sí».

Ungleres, mosteles, panadissos i abelleroleres

(Santanyí)

Això, noltros* li deim* un panadís, o també hi ha un altre que se diven* unye-
 ros;* unyeros,* que canvien s'ungla. Llavò,* per lo* general,* si s'encloven es dit,
 amb dues ... amb dos cossos forts o amb un de fort i un de fluix, però fa un cop i, com
 que aque... sa sang queda allà dins, tancada o no sé com se queda, sa qüestió és que
 [d'] aquell cop li ve un malurament* i li diven* una mostela; torna* negra, s'ungla
 torna* negra, saps?, i canvien s'ungla, ja ho crec si la canvien; riba* ... és ... és dir,
 com que s'ungla creix i allò riba* a sortir, s'esclata* i es ... o és dir, s'asseca i se diu
 «una mostela». Es panadissos surten a sa part de dedins de sa mà, dedins. Pot esser,*
 que deien es nostros* veis,* un call emmaleït. Es call emmaleït és que no el se solen
 fer es qui no fan feina, me comprèn?; el se solen fer tota aquesta gent que feia feina,
 que cavava o picava, més es qui picaven; sa pell de dins sa mà, si la tenien seca, se
 feia uns crivells,* allò de tant de se ... tocar es mà nec rostit* de tant de pegar, se feia
 un crivell;* llavò* també, a sa part que gafaven* es mà nec de s'eina, era allà on, o és
 allà avon* sa carn torna* dura, i sa pell torna* dura, i se diu call, allà a sa part allà on
 rossa més fort, com estrenyent sa mà que gafa* es mà nec de s'eina; allà on toca més
 fort se fan calls, perquè no toca a.n* es mà nec per tot igual; ee toquen ... se diven*
 calls. Aqueixs calls, que també antes* de fer-se call, un que tenga* ses mans fines, sa
 pell fina, se pot fer bòfegues; d'aquestes bòfegues, unes s'esclaten* de per elles ma-
 teixes i s'altra les s'han de foradar, que no té, no ve inflamació, però de vegades sí, i
 ve a ser un call emma... i llavò* ve a ser ja un call emmaleït, diriem; jo don* aquesta
 explicació perquè la crec que és així, però es calls és allà on toquen dur i ve es call
 emmaleït.

Ara bé, d'aquell call emmaleït, també pot passar a ser un panadís, que ja és una
 altra cosa, però poria* ser que fos sa mateixa i noltros* creguésem* que ... diguem
 aquesta part ... gent trebaiadora* i pagesa creven* que és molt diferent un call emma-
 leït que un panadís.

Mos* hem olvidat,* com* parlàvem de pes coll d'aquestes inflamacions, que de
 vegades han sortides a damunt es clotell,* aquí, que això se diu es clotell,* surt una

rədʒ'a | ə rədʒ,a əs pl,us kə t,e dæð'ins | pər | tr,əz ɔ kw,atrə ɔ s,im pw'estos |
 sə li n,ɔtə kə si ,arə lə p'ɔzən | kə li d,onin um mēdɪkəm'ent | p,ər kə (...) sə
 prəp,ari pər əvaku'a | t,ot əs pl'us | pər konsəntɹəll'o | v,ovəɪ k ə k,e lə
 ɪɲfləməsi'o | sənalə | ə tr,əz ɔ kw,atrə pu'estos | kə v,ɔl rəbənt'a | kə t'e | kə
 sə kon,əj kə sə p'e l' ,əz mes f,ɪnə ə l'a | i əp,untə ə tr,əz ɔ kw,atrə pw'estos |
 kə s'i | n,ɔ w fəp,asən ən so βɪstur'i | n,ɔ l uβr,ɪsən ən so βɪstur'i | ə' m'edʒə |
 rɪbər,ɪə rəbənt,a pər ,e lə mət'efə | əsklətər'ɪə | pər 'e lə mət,efə | i | s ə ð'i w
 | ,unə bərə'ɔl'erə | i rəbəntər'ɪə | ə s,ɪz ɔ s,ɛp pw'estos | n'o no ve 'un | i ,əz
 unə bərə'ɔl'erə | kə n ə ,a d ə k,estəz bərə'ɔl'erəs | əj a ɣ,ut k'asos | də m'ɔrt ||
 p,ər kə s'i: | n,ɔ i ə r v'ə | ə r v'ə | be f'ɔ | m,ez əw ðɪr,an əz m,edʒəs ,ɔ kedz
 ,ɔmɔz də m'ez ə | də m'ez | m,ez əðək w,ak kə ʒ,ɔ pər dɪr'o | ə: ʒ,ɔ no s'om |
 kj,en pər dɪr'o | p'ɔr'ɔ | kə s'i | sə va mur,i d unə bərə'ɔl'erə | pur,ɪə təni un
 ,altr əɲfərməd'at | ə: ? | pər,ɔ | pəl lo m'enos | pəl lo m'enos | lə' d,efə sənə
 rɪ,əʒ m,ɔl də t'ens | i m,ɔl də m'al ə? | p,ər kə əs kə no n ,a təɲg'ut | ʒ,ɔ no n e
 təɲg,uðə m'aj | no n e təɲg,uðə kəm m'aj | pər,ɔ n i ,a kə n ,an təɲgudə | i
 v'owən | sə sɪkət r'ɪs | kə ləz a f,et əz βɪstur'i | i əɲ k,amvɪ r m,edʒə t,əʒ ðə pəl
 l'ark i t,əʒ də pər t'ot | p,ər kə w əsp'ulsɪə | i ve s'ə | un:: ,un ɪɲfləməsi'o | kə
 pər,əf kə k,ɔɲ kə t'eɲgə | ,unəs | u:: unə r'els kə dɪr'ɪəm | pər,əj kə z 'unə | un
 əsp,ɛsɪ d un ənɪm'al | kə te ,unə' r'els | s'ap? | kə tr,əs kə pər ə l'a j kə t,e unəs
 k'aməs | i | ɪɲfl'amə

inflamació, que riba* a rajar ... a rajar es plus* que té dedins, per tres o quatre o cinc
 puestos;* se li nota que si ara la posen, que li donin un medicament perquè ... se pre-
 pari per evacuar tot es plus,* per concentrar-lo, voven* que aquella inflamació senya-
 la a tres o quatre puestos,* que vol rebentar, que té ... que se coneix que sa pell és més
 fina allà, i apunta a tres o quatre puestos,* que si no ho xapassen* amb so bisturí, no
 l'obrisen* amb so bisturí es metge, ribaria* a rebentar per ella mateixa, esclataria per
 ella mateixa, i se diu una bereiolera,* i rebentaria a sis o set puestos,* no, no ve un i
 és una bereiolera;* que n'hi ha d'aquestes bereioleres* ... hei* ha hagut casos de
 mort; perquè sí, no, i és ver, és ver; bé, això, més heu* diran es metges o aquests ho-
 mos* de més a..., de més ... més adequats que jo per dir-ho, ee, jo no som* quien* per
 dir-ho, però, que sí: «Se va morir d'una bereiolera»,* poria* tenir una altra enferme-
 dat,* eh?, però, per lo* menos* ... per lo* menos* les* deixa sense riaies* molt de
 temps, i molt de mal, eh?, perquè, es que no n'ha tengut,* jo no n'he tenguda* mai, no
 n'he tenguda* cap mai, però n'hi ha que n'han tenguda* i vouen* sa cicatris* que les*
 ha fet es bisturí, i en canvi es metge taia* de per llarg i taia* de pertot perquè ho ex-
 púlsia,* i ve a ser un ... una inflamació, que pareix que com que tenga* unes, u... unes
 rels, que diríem, pareix que és una ... una espècie d'un animal, que té unes rels, sap?, i
 que tresca per allà i que té unes cames i l'inflama.